

8. Hart L.A. Positivism and the Separation of Law and Morals / L.A. Hart // Harvard Law Review. – Vol. 71 (19581). – № 4. – 713 с.

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) // Конституційний Суд; Рішення від 19.04.2001 р. № 4-рп/2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

10. Кудрявцев В.Н. Современная социология права / В.Н. Кудрявцев, В.П. Казимирчук. – М., 1995. – 263 с.

Кельман Л.М. Политическая система как фактор влияния на правоприменительную деятельность.

Статья посвящена рассмотрению и анализу политической системы как фактора, который влияет на правоприменительную деятельность.

Ключевые слова: политическая система, правоприменительная деятельность, фактор, влияние.

Kelman L.M. The political system as factor which influences on law enforcement activity.

The article deals with the consideration and analysis of political system as a factor influencing on law enforcement activity.

Key words: political system, law enforcement activity, factor, influences.

Стаття надійшла 2 листопада 2011 р.

УДК 340.155.2: 349.6

Л.Я. Коритко

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТВАРИННОГО СВІТУ В АВСТРО-УГОРЩИНІ

Розглядається австрійське законодавство періоду з другої половини XIX ст. до розпаду Австро-Угорщини, що регулювало охорону тваринного світу.

Ключові слова: тваринний світ, мисливство, рибальство, Австро-Угорщина.

Постановка проблеми. З метою вдосконалення правового регулювання природоохоронних відносин в Україні необхідно звернути

увагу на історичний розвиток інститутів правової охорони природних об'єктів на території українських земель. З урахуванням того, що у 1772–1918 рр. західні українські землі входили до складу Австрійської (Австро-Угорської з 1867 року) імперії, вважаємо, для сучасної України є повчальним і цікавим історичний досвід Австрії щодо правового регулювання природоохоронних відносин, зокрема, правової охорони тваринного світу, в т. ч. у водному середовищі. Ця проблема є тим актуальнішою, що сьогодні Україна прагне інтегруватися в Європейське співтовариство, а Австрія ще у ХХ ст. (1995 р.) вступила до Європейського Союзу, і тепер охорона довкілля здійснюється, зважаючи на вимоги європейського простору.

Стан дослідження. Питання розвитку законодавства про охорону та раціональне використання об'єктів тваринного світу не були предметом спеціального дослідження. Загалом розвиток природоохоронних норм на території всіх українських земель (починаючи з часів Київської Русі до наших днів) досліджували І. М. Грозовський та Л. В. Шаравара. Але західні землі під владою Австро-Угорської імперії залишились поза їх увагою.

Вивченню австрійського природоохоронного законодавства у ХІХ – на поч. ХХ ст. приділили увагу О.І. Логвиненко, Б.В. Кіндюк, О.Р. Проців, В.М. Клапчук, П.Б. Хоєцький, Н.О. Грабовець при вивченні забезпечення земельно-кадастрової діяльності зупинилася на історичному розвитку обліку земель в Україні від ІХ до ХІХ століття, в т. ч. в Австрійській (Австро-Угорській з 1867 року) імперії. Законодавче забезпечення використання тваринного світу, зокрема мисливства як виду його використання, ґрунтовно досліджували О.Р. Проців, В.М. Клапчук.

Мета і завдання дослідження. Зважаючи на те, що законодавство щодо охорони та раціонального використання об'єктів тваринного світу, яке діяло в системі права Австро-Угорщини в ХІХ – на початку ХХ ст., ніхто спеціально не вивчав, мета пропонованої статті – аналіз становлення інституту правової охорони тваринного світу в Австро-Угорщині.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

- вивчити нормативно-правові акти, які визначали правовий статус об'єктів тваринного світу в Австро-Угорщині;
- дослідити вимоги, встановлені державним та галицьким крайовим законодавством щодо використання об'єктів тваринного світу;

– порівняти австрійське законодавство щодо тваринного світу другої половини XIX століття із законодавством сучасної України кінця XX – початку XXI століття.

Виклад основних положень. Відносини в галузі охорони і використання тваринного світу в Австрійській імперії в XIX – на початку XX століття регулювалися низкою нормативних актів. Однак базовий закон про тваринний світ, як це має місце в Україні, видано не було.

Насамперед зазначимо, що австрійське цивільне законодавство (діяв Цивільний кодекс 1811 року) поділяло тварин на три головні категорії:

1. Дикі тварини, тобто такі, які за своєю природою не піддаються одомашненню.

2. Приручені тварини – такі, які за своєю природою є дикими, але людині вдалося їх приручити.

3. Свійські – це тварини, яких людина приручила, і ці тварини добровільно від людини не підуть [1, с. 260].

Предметом вільного привласнення були лише дикі, хижі тварини, якщо вони знаходились у природному середовищі. Приручені тварини могли бути привласнені лише за умови, що попередній власник не звернувся за ними протягом 42 днів. Отримати назад свою тварину можна було лише в тому випадку, якщо попередній власник сплатив кошти на її утримання і за шкоду, що спричинила тварина. До свійських тварин закон також зараховував бджіл [1, с. 260].

Важливим кроком у розвитку правового захисту об'єктів тваринного світу, в т. ч. у водному середовищі, в Австро-Угорській імперії ще в кінці XIX століття було прийнято державні закони про впорядкування полювання 1849 року (Вісник законів державних, далі – В. з. д., № 217) та про впорядкування рибальства 1885 року (В. з. д., № 58).

Законодавчому забезпеченню охорони та використанню об'єктів тваринного світу була приділена увага й на українських землях Східної Галичини. Східна Галичина входила до імперії в складі коронного краю Галичини та Володимирії з Великим Князівством Краківським. Для Галичини було видано декілька крайових законів: Закон про охорону деяких видів альпійських тварин та диких кіз від 19 липня 1869 року (Вісник законів крайових, далі – В. з. кр., № 26), Закон про охорону деяких видів тварин від 21 грудня 1874 року (В. з. кр., № 10), Закон про охорону тварин від 30 січня 1875 року (В. з. кр., № 16), Закони про полювання (ловецькі закони) від 5 березня 1897 року (В. з. кр., № 71), та від 13 липня 1909 року (В. з. кр. за 1910 р., № 2).

Власне прийняття цих законів характеризує становлення інституту правової охорони тваринного світу та його розвиток в Австрійській (Австро-Угорській з 1867 року) імперії та на українських землях Східної Галичини в її складі.

Галицьке ц.(ісарсько) к.(оролівське) Намісництво видавало свої акти з даних питань, норми яких також складають вищевказаний інститут. До прикладу, зазначимо, що в 1875 році видано Повідомлення за № 8212 від 25 лютого про дотримання заходів безпеки з метою недопущення поширення заразних хвороб тварин [2].

Використання об'єктів тваринного світу охоплює випадки експлуатації тварин та інших об'єктів тваринного світу на праві власності й на праві користування. Дослідник лісового та мисливського господарства Галичини В.М. Клапчук стверджує, що свійські тварини взагалі не були предметом привласнення. Сюди зараховувалися тварини, на яких проводилось полювання. Ст. 383 Цивільного кодексу вказувала, що привласнення дичини могло відбуватися у випадках полювання та рибальства [1, с. 260].

Використання об'єктів тваринного світу в австрійський період в основному здійснювалося шляхом мисливства та рибальства. Наприклад, мисливські угіддя Галичини займали площу понад 7,5 млн. га, з яких в оренді перебувало понад 4,8 млн. га. Веденням мисливського господарства в краї займалося понад 9 тис. господарств, з них понад 3 тис. приватних і біля 6 тис. громадських (комунальних). У мисливському господарстві працювало більше 8 тис. громадян [3].

Видами використання об'єктів тваринного світу за їх цільовим призначенням (відповідно до Закону України «Про тваринний світ») також є: мисливство; рибальство, включаючи добування водних безхребетних тварин; використання об'єктів тваринного світу з науковою, культурно-освітньою, виховною та естетичною метою; використання корисних властивостей життєдіяльності тварин – природних санітарів середовища, запилювачів рослин; використання диких тварин з метою отримання продуктів їх життєдіяльності; добування (придбання) диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі [4].

З 1869 року питання, пов'язані зі здійсненням полювання в Австро-Угорській імперії, належали до компетенції міністерства сільського господарства (землеробства). Але рішення щодо притягнення винних у порушенні законодавства до кримінальної відповідальності залишалися у віданні міністерства внутрішніх справ [5, с. 155].

Іншим видом використання об'єктів тваринного світу є рибальство. У 1885 році був прийнятий державний закон про рибальство. Для Галичини виданий крайовий закон про рибальство від 31 жовтня 1887 року. Його нормами диких звірів, які вважалися шкідливими для рибного господарства, рибалкам дозволялося ловити та вбивати [6, с. 672].

При цьому з метою охорони навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я людини заборонялося використовувати зброю та отруйні речовини.

Ці нормативно-правові акти спрямовані на забезпечення охорони та раціональне й ефективне використання об'єктів тваринного світу у водному середовищі в межах держави. Їх норми є складовими інституту правової охорони тваринного світу.

В Україні базовий Закон «Про тваринний світ» прийнятий у новій редакції в 2001 році. Цей закон дає перелік об'єктів тваринного світу (ст. 3), які підпадають під його правову охорону. До них віднесено диких тварин, їхні частини (роги, шкіру тощо) і продукти життєдіяльності (мед, віск тощо). Охороні підлягають також житло і споруди тварин, території, що є середовищем їх існування та шляхами міграції [4, ст. 3].

В Україні на сьогодні також діє Закон «Про мисливське господарство та полювання». Відповідно до ст. 1 цього Закону, мисливіство – вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються у напіввільних умовах у межах мисливських угідь [7, ст. 1].

У Галичині Мисливський закон від 5 березня 1897 року встановлював, що право полювання прив'язане до власності на землю, площа якої не повинна бути меншою ніж 115 гектарів. Гмінні мисливські господарства створювала гміна (адміністративна одиниця в Австро-Угорській імперії), їхня площа також не повинна була бути меншою ніж 115 га.

Власники малих земельних ділянок об'єднувались для створення спільного мисливського господарства, площа якого не повинна бути також меншою ніж 115 га. На власній землі дозволяли будувати вольєри для розведення дичини. До права полювання належало право на догляд за дичиною, її переслідування, висліджування, добування і право привласнення мисливських тварин, а також їх частин, таких як роги, яйця диких птахів [8, с. 55].

Під правову охорону австрійського мисливського законодавства підпадали дикі та свійські тварини. Зокрема, крайовим законом 1897 року (В. з. кр., № 71) визначалось, що відстрілювати собак і котів можна у випадку, коли вони знаходяться далше ніж 300 метрів від найближчого будинку (§ 43). На власників права полювання покладался обов'язок знищення хижаків та шкідливої дичини (§ 44). Параграфом 45 передбачено, що диких тварин, які становлять загрозу для людської безпеки, потрібно тримати у вольєрі. Цей закон хижакими визнавав диких кабанів, рись, ведмедів, вовків, диких котів і лисицю. Ці види тварин мав право відстрілювати і виловлювати та привласнювати кожен мисливець. Таких тварин, як куниця, тхір, ласка, білка, хом'яки, видри, орли різних видів, яструби, сива чапля, крук, ворона, можна було відстрілювати кожному у присутності власника мисливських угідь (§ 46) [9, с. 74].

В Україні мисливські угіддя надаються в передбаченому Законом України «Про мисливське господарство та полювання» порядку в користування користувачам мисливських угідь, якими є спеціалізовані мисливські господарства, інші підприємства, установи та організації, в яких створені спеціалізовані підрозділи для ведення мисливського господарства. У межах мисливських угідь здійснюється полювання, тобто дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування і саме добування (відстріл, відлов) мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах (ст. 1 Закону України «Про мисливське господарство та полювання») [7, ст. 1].

Відповідно до Закону «Про мисливське господарство та полювання» до полювання прирівнюється: перебування осіб у межах мисливських угідь, у тому числі на польових і лісових дорогах (крім доріг загального користування), з будь-якою стрілецькою зброєю або з капканами та іншими знаряддями добування звірів і птахів, або з собаками мисливських порід чи ловчими звірами і птахами, або з продукцією полювання; перебування осіб на дорогах загального користування з продукцією полювання або з будь-якою зібраною розчохленою стрілецькою зброєю [7]. В австрійський період такі факти не вважались полюванням.

Австрійська держава також підтримувала міжнародні зв'язки з питань охорони тваринного світу, уклала двосторонні та багатосторонні угоди. Однією з них назвемо угоду від 6 травня 1881 року (В. з. д. за 1882 р., № 86), учасниками якої були Австро-Угорщина та

Сербія [10]. Передбачалися заходи щодо недопущення поширення хвороб тварин, завезення їх на території двох держав.

Висновки. Як бачимо, становлення та розвиток інституту правової охорони тваринного світу в Австро-Угорщині відбувався протягом другої половини XIX – початку XX століття.

Основними нормативно-правовими актами, які регулювали охорону тваринного світу, в т. ч. у водному середовищі, на території Австро-Угорської імперії (та українських земель Східної Галичини) були австрійські державні закони про полювання від 7 березня 1849 року та про рибальство від 25 квітня 1885 року.

В Галичині діяли крайові закони, які видавалися відповідно до державних. Їх було декілька, вони видавалися в міру потреби врегулювати охорону тих об'єктів тваринного світу, що не були врегульовані попередньо. Встановлювали певні заборони щодо користування об'єктами тваринного світу, способів вилову риби у водному середовищі на території краю тощо. А відносини власності на об'єкти тваринного світу регулювалися тогочасним цивільним законодавством, зокрема Цивільним кодексом 1811 року.

В Україні сьогодні прийнято низку законодавчих актів, які регулюють охорону тваринного світу: Закон «Про тваринний світ», Закон «Про мисливське господарство та полювання» та ін.

Перспективними напрямками майбутніх досліджень вважаємо подальше вивчення австрійського природоохоронного законодавства, регулювання відповідальності за порушення вимог щодо охорони та порядку використання природних об'єктів, а також австрійського законодавства про морське рибальство XIX століття тощо.

1. Клапчук В.М. Лісове та мисливське господарство Галичини: монографія / В.М. Клапчук, О.Р. Проців; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2011. – 432 с.

2. Обв'ященє ц. к. Намѣстництва во Львовѣ зъ дня 25. Лютого Ч. 8212 дотычно середковъ осторожности въ цѣли избижения заразы скота // Вѣстникъ за-коновъ и распорядженій краевыхъ для Королевства Галиціи и Володимеріи разомъ съ Великимъ Княжествомъ Краковскимъ. – Рокъ 1875. – № 17, часть VI: выдано и розслано дня 20. Марта 1875. – Львовъ: Зъ печатнь Л. І. О. Рогоша, 1875. – С. 27.

3. Хоєцький П.Б. Значення мисливського господарства в економіці Галичини в кінці XIX – на початку XX століття / П.Б. Хоєцький, О.Р. Проців // Науковий Вісник НЛТУ України. – Вип. 20.6. – 2010. – С. 50–57.

4. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97 (з наст. змінами та доповненнями).

5. Обв'ященіє министерства земледѣлія зъ дня 14. Лютого 1869. (въ Х. части Вѣстника зак. держ., ч. 22., выданой дня 18. Лютого 1869), дотычно его круга дѣйствія въ справахъ ловецтва, полевой полиціи и рыболовства // Вѣстникъ законовъ и распоряженій краевыхъ для Королевствъ Галиціи и Володимиріи разомъ съ великимъ Княжествомъ Краковскимъ. – Рокъ 1869. – № 23. – Львовъ: Въ ц. к. Галиційской скарбово-державной типографіи, 1869. – С. 155.

6. Нараївський Є. Правовий порадинок: популярний збірник карного, цивільного і адміністраційного права / Є. Нараївський. – Коломия: Рекорд, 1932. – 830 с.

7. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2002 року № 1478-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 18. – Ст. 132 (з наст. змінами та доповненнями).

8. Проців О.Р. Правові засади полювання в Австро-Угорській та Російській імперіях другої половини XIX – початку XX століття / О.Р. Проців // Науковий Вісник НЛТУ України. – Вип. 20.6. – 2010. – С. 50–57.

9. Проців О.Р. Правові засади добування хижаків у Галичині кінця XVIII – початку XX століття / О.Р. Проців // Науковий Вісник НЛТУ України. – Вип. 20.12. – 2010. – С. 73–79.

10. Угода о скотскихъ заразахъ зъ дня 6. Мая 1881 межи Австрією-Уграми и Сербією // Вѣстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краевъ въ державной думѣ заступленыхъ. – Рочникъ 1882. – № 86, часть XXIX. – Вѣдень: Тискомъ цѣсарско-королевской надворной и статской печатнѣ, 1882. – С. 334–352.

Корытко Л.Я. Становление института правовой охраны животного мира в Австро-Венгрии.

Рассматривается австрийское законодательство, сформированное в период со второй половины XIX в. до распада Австро-Венгрии, регулирующее охрану животного мира.

Ключевые слова: *животный мир, охота, рыболовство, Австро-Венгрия.*

Korytko L.Ya. The formation of the institution of legal protection of fauna in Austria-Hungary.

The article deals with the Austrian law that regulated fauna protection from the second half of the nineteenth century up to the collapse of Austria-Hungary.

Key words: *fauna, hunting, fishing, Austria-Hungary.*

Стаття надійшла 13 жовтня 2011 р.